

საქართველოს კულტურის, ძეგლთა დაცვისა და სპორტის სამინისტრო

კულტურული მემკვიდრეობის უძრავი ობიექტის/ძეგლის
სააღრიცხვო ბარათი
N 19952

1. სახელწოდება

სამთავროს კომპლექსი

2. ადგილმდებარეობა / მისამართი

2.1 ზუსტი მისამართი	
ადმინისტრაციული ერთეული (ავტონომიური რესპუბლიკა, ქალაქი, დაბა, სოფელი)	საქართველო; მცხეთა-მთიანეთი; მცხეთა; მცხეთა
ქალაქის რაიონი	
ქუჩა (ქუჩები)	
2.2 გეოგრაფიული /იტორიული მდებარეობა	
ისტორიული მხარე	ქართლი
გეოგრაფიული ერთეულის სახელწოდება	
ისტორიული დასახლების სახელწოდება	

მანძილი და მიმართულება უახლოესი დასახლებული პუნქტიდან	
--	--

3. სახეობა

არქიტექტურის	+
არქეოლოგიური	
საინჟინრო	
მემორიალური	
ქალაქთმშენებლობის (ურბანული)	
საბაღე-საპარკო ხელოვნების და ლანდშაფტური არქიტექტურის	
მონუმენტური სახვითი ხელოვნების	
პალეოგრაფიული	
ეთნოგრაფიული	
სახვითი ხელოვნების	
მეცნიერების, ტექნიკის ან მრეწველობის განვითარებასთან დაკავშირებული ძეგლი	

4. სტატუსი და კატეგორია

სტატუსი	თავდაპირველი	
	ამჟამინდელი	კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი
სტატუსის მინიჭების თარიღი	თავდაპირველი	
	ამჟამინდელი	30/03/2006
სტატუსის მიმნიჭებელი ორგანიზაციის დასახელება	თავდაპირველი	
	ამჟამინდელი	საქართველოს კულტურის, ძეგლთა დაცვისა და სპორტის სამინისტრო
დოკუმენტის #	თავდაპირველი	
	ამჟამინდელი	3/133
კატეგორია	თავდაპირველი	
	ამჟამინდელი	ეროვნული
კატეგორიის მინიჭების თარიღი	თავდაპირველი	
	ამჟამინდელი	07/11/2006
კატეგორიის მიმნიჭებელი ორგანიზაციის დასახელება	თავდაპირველი	
	ამჟამინდელი	საქართველოს პრეზიდენტი
დოკუმენტის #	თავდაპირველი	

დოკუმენტის #	ამჟამინდელი	665
რეესტრის #	2506	
რეესტრში შეტანის თარიღი	10/03/2007	

5. აგების თარიღი (პერიოდი, საუკუნე, ზუსტი თარიღი)

ახალი და უახლესი ისტორია _ მე-19-21-ე სს.>>ახალი ისტორია _ მე-19 ს.; შუა საუკუნეები _ მე-4 – მე-18 სს.>>გვიანი შუა საუკუნეები _ მე-16-მე-18 სს.; შუა საუკუნეები _ მე-4 – მე-18 სს.>>განვითარებული შუა საუკუნეები _ მე-10-მე-15 სს.; დიდი ტაძარი - XI ს-ის 30-იანი წლები. XIII-XIV სს. აღადგინეს. XVII ს. ბოლოსა და XIX ს-ის II ნახევარში კაპიტალურად შეაკეთეს; სამრეკლო - XV - XVI სს.; გალავანი - XVIII.
--

6. ფუნქცია

დასახელება	თავდაპირველი	ამჟამინდელი
რელიგიური	რელიგიური, რიტუალური>>სამრეკლო; რელიგიური, რიტუალური>>საეკლესიო ნაგებობა>>გუმბათიანი ეკლესიის ხუროთმოძღვრული ტიპები;	რელიგიური, რიტუალური>>სამრეკლო; რელიგიური, რიტუალური>>საეკლესიო ნაგებობა>>გუმბათიანი ეკლესიის ხუროთმოძღვრული ტიპები;
სათავდაცვო	სათავდაცვო >>ცალკე მდგომი კოშკი; სათავდაცვო >>გალავანი;	სათავდაცვო >>ცალკე მდგომი კოშკი; სათავდაცვო >>გალავანი;
საერო		

7. საკუთრება (მესაკუთრე/ მესაკუთრეები)

იურიდიული პირი	+
ფიზიკური პირი	
სხვა	

8. ძეგლის მოკლე დახასიათება

სამთავროს კომპლექსი მდებარეობს ქალაქის ცენტრში. კომპლექსიდან მოაღწია დიდმა ტაძარმა, წმ. ნინოს ეკლესიამ, სამრეკლომ, გალავნის ნაწილმა, კოშკმა და მოგვიანებით აგებულმა საცხოვრებელმა და სასამსახურო შენობებმა. დიდი ტაძრის აგების ისტორია არ არის ცნობილი. ისტორიული წყაროების მიხედვით, მცხეთის ჩრდილოეთ განაპირას ყოფილა ქართლის ერისმთავრის სამყოფელი და სასახლის ბაღი, საიდანაც წარმომდგარა სახელწოდება - სამთავრო. აქ უცხოვრია ქრისტიანული სარწმუნოების საქადაგებლად ჩამოსულ ნინოს. აქვეა დასაფლავებული ერთ-ერთი ასურელი მამათაგანი აბიზოს ნეკრესელი. ოქტომბრის რევოლუციამდე სამთავროში ქალთა დიდი მონასტერი იყო (ამჟამად არსებობს სასულიერო სემინარია და ქალთა მონასტერი). დიდი ტაძარი - ჯვარ-გუმბათოვანი ნაგებობაა (27X23მ.) სამხრეთის, ჩრდილოეთისა და დასავლეთის მინაშენებით. მხატვრულ-სტილისტური ანალიზით XI ს-ის 30-იან წლებს განეკუთვნება. ნაგებია მოყვითალო-მოყავისფრო კარგად გათლილი კვადრებით. 1283წ. მიწისძვრის შედეგად გუმბათი ჩაინგრა და იგი XIII-XIVსს. აღუდგენიათ. XVII ს. ბოლოსა და XIXს-ის II ნახევარში ტაძარი კაპიტალურად შეაკეთეს. 1974წ. გამაგრებულ იქნა გუმბათის
--

ყელი და კედლები, განაზღოდა სახურავი (ხელმძღვ. ვ. ცინცაძე). ტაძარში შესვლა სამხრეთ კარიბჭიდან შეიძლება. გუმბათი ეყრდნობა ორ თავისუფლად მდგომ ბურჯს და საკურთხეველის კედლების შვერილებს. აღმოსავლეთის ნახევარწრიულ აფსიდს ბემა ეკვრის. საკურთხეველის ორივე მხარეს სადიაკვნე და სამკვეთლოა, რომლებიც ტაძრის მთავარ სივრცეს გასასვლელებით უკავშირდებიან. კანკელი XV საუკუნისაა. ტაძრის გუმბათქვეშა ბურჯების კაპიტელები, ბაზისები და საბჯენი თაღების კონსოლები პროფილირებულია. ტაძრის სამხრეთ-დასავლეთ კუთხეში პირველი ქართველი ქრისტიანი მეფის მირიანისა და ნანა დედოფლის საფლავებია. დიდი ტაძრის საკურთხეველსა და გუმბათზე შემონახულია მოხატულობის ფრაგმენტები. სამხრეთ კარიბჭე ტაძრის თანადროულია (მისი დას. ნაწილი აღდგენილია მოგვიანებით). კარიბჭის შუა ამღლებული ნაწილი გადახურულია ვასკლავისებრი კამარით, რომელიც მორთულია მკაფიოდ ნაკვეთი ორნამენტული მოტივით (კამარა XIX ს-ში შეუღებიათ). დასავლეთ კარიბჭე გვიანდელია და ამჟამად გაუქმებულია. ჩრდ-ის ფასადზე მიდგმული ცალფერდასახურავიანი ნაგებობა XI ს-ზე ადრინდელია. ამ ნაგებობის აღმ. ფასადზე გამოსახული დაბალრელიეფიანი ფიგურა IXს-ისა უნდა იყოს. წმ. ნინოს ეკლესია - დგას ეზოში, დიდი ტაძრის აღმოსავლეთით. იგი მცირე ზომის (6.2X3.9მ) გუმბათოვანი ნაგებობაა. ისტორიული წყაროების მიხედვით, მცხეთაში მოსული ნინო პირველი სამი წლის განმავლობაში „ილოცვიდა ფარულად ადგილსა ერთსა შებურვილსა ბრძამლითა მაცუალისაითა... და ადგილი იგი იყო ზღუდესა გარეგან“. ამ ადგილზე საქართველოს პირველ ქრისტიან მეფეს მირიანს აუგია ეკლესია, რასაც ადასტურებს „წმ. ნინოს ცხოვრებაში“ მოყვანილი მისი წერილის შინაარსი: „აღვაშენე ეკლესიაი მაცულოვანსა მას შინაი ნინოსსა“. IV ს. ზემოთ მოყვანილი ცნობები წმ. ნინოს ეკლესიის აშენების თარიღს და ადგილსამყოფელს გულისხმობს. ეკლესია არაერთხელ შეუკეთებიათ და გადაუკეთებიათ. ეკლესია ნაგებია რყის ქვით, შეკეთებების დროს თლილი ქვა და აგურიც გამოუყენებიათ. აღმოსავლეთით, ნალისებრ აფსიდში ვიწრო თაღოვანი სარკმელია. სარკმლის ქვეშ სატრაპეზო ქვა დგას, ჩრდილოეთ აფსიდის კედელში კონქით გადახურული ნახევარწრიული ნიშია. გუმბათქვეშა სწორკუთხედიდან გუმბათის ყელზე გადასვლა ხდება კუთხეებში დადებული ზღუდარით (ამჟამად კონსტრუქცია მთლიანად შელესილია). სატრიუმფო თაღი, შესასვლელის თაღი, დასავლეთის გარეთა ნიში, სარკმლები - ყველგან ნახევარწრიულია. გარედან ეკლესია სწორკუთხა მოყვანილობისაა. გუმბათის რვაწახნაგა ყელი კვადრატთან მიახლოებულ სწორკუთხედზეა აღმართული. გუმბათის ყელში ოთხი სარკმელია. შიგნით კაპიტელები და კონსოლები პროფილირებულია. ინტერიერი მოხატულია.

სამრეკლო - დგას ტაძრის ჩრდილო-დასავლეთით, მისგან ოციოდ მეტრის დაშორებით, ამღლებულ ბორცვზე. აგებულია XV-XVI სს. 1984წ. სარესტავრაციო სამუშაოების დროს გაიწმინდა მიწისაგან, შეკეთდა დაზიანებული კედლები, კიბე და სახურავი (ხელმძღვ. ნ. ქვარიანი). სამრეკლო (4.7X5.8მ) სამსართულიანია. ნაგებია კარგად თლილი მოყვითალო-მონაცრისფრო ქვიშაქვის კვადრებით. პირველი სართული სწორკუთხა სათავსია. სათავსს სამხრეთით აქვს ცილინდრულკამარიანი ფართო თაღოვანი შესასვლელი, რომლის ორსაფეხურიანი თაღი მარტივპროფილიან კაპიტელებს ეყრდნობა. დანარჩენი კედლები ყრუა. მეორე სართული სამი მხრიდან ორმაგი თაღებითაა გახსნილი. შესასვლელი დასავლეთის ყრუ კედელშია გაჭრილი. მას მიშენებული აქვს მაღალი ქვის კიბე. კიბის ქვეშ საკმაოდ ღრმა და განიერი შეისრულთაღიანი ნიშია. მესამე სართული გეგმით ოვალური ნახევარსფერულკამარიანი, აგურით ნაგები თორმეტმალიანი ფანჯატურია, რომელსაც მრავალწახნაგა პირამიდული სახურავი აქვს.

მველი გალავნიდან შემორჩენილია ეზოს სამხრეთ-დასავლეთ კუთხეში, შემადგენლობაზე მდგარი დაზიანებული ცილინდრული კოშკი (ამჟამად დედათა მონასტრის საცხოვრებელი). აგებულია XVIII ს-ში. არსებული გალავანი XIX ს-ისაა. 1974-75წწ. გალავანი შეაკეთეს სარესტავრაციო სამუშაოებით. დაყვანილ იქნა ერთ დონეზე და გადაუხურავთ კრამიტით. გალავნის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში სასაფლაოა.

ტაძრის დასავლეთით, შემადგენლობაზე, დედათა მონასტრის ჩრდილოეთით შემორჩენილია თლილი კვადრებით ნაგები კედლის ნაშთი (სიმა. 6მ; სიგრძ. 7-8მ; სისქე 1.8მ-მდე), რომელშიც დიდი ბუხარია.

სამთავროს ეზოში, ტაძრის ჩრდილოეთით არქიტექტორ ანატოლი კალგინის (1875-1943წწ) საფლავია. საფლავს ადევს შავი ლაზრადორის ქვა (1.0X2.0მ; არქიტ. გ. მელქაძე). საფლავის

არქიტექტურული გაფორმება დაუმთავრებელია.

9. ძეგლის ფიზიკური მდგომარეობა

9.1 ზოგადი შეფასება

კარგი

9.2 მდგომარეობის მოკლე აღწერა

9.3 დაზიანების გამომწვევი მიზეზი

ბუნებრივი	
ადამიანის ზემოქმედება	
სხვა კონკრეტული მიზეზი	

9.4 მოსალოდნელი საშიშროება და ჩასატარებელი ღონისძიებები:

--

10. მითითება ძეგლის შესახებ არსებულ დოკუმენტაციასა და ბიბლიოგრაფიაზე

პასპორტი/სააღრიცხვო ბარათი	3 / 8
უახლესი და საარქივო გრაფიკული მასალა	
უახლესი და საარქივო ფოტოები	
ბიბლიოგრაფია	
საარქივო წყაროები	

11. მითითებები ძეგლთან დაკავშირებულ სხვა დოკუმენტაციაზე

დაკავშირებულ უძრავ ობიექტთა/ძეგლთა პასპორტები/სააღრიცხვო ბარათები	
ძეგლში დაცულ კულტურული მემკვიდრეობის მოძრავ ობიექტთა/ძეგლთა პასპორტები/სააღრიცხვო ბარათები	
სხვა დოკუმენტები	

12. დამატებითი ინფორმაცია

მთავარი ტაძრის კანკელი XV ს-ით თარიღდება. ჩაღრმავებული ჯვარი ფასადზე, გაკეთდა XIX ს-ში, საფასადე წყობის განახლებისას. X კოორდინატი: 476616.875311881; Y კოორდინატი: 4632743.7967085;

13. ბარათის შემდგენელი

--

14. ბარათის შედგენის თარიღი

--